

VJERSKO-LITURGIJSKI ŽIVOT U OBITELJI

Tomo PETRIĆ

Uvod

U ovom referatu ne radi se o znanstvenom obrađivanju pitanja vjersko-liturgijskog života u obitelji, nego je riječ o sitnim praktičnim stvarima života vjere u obitelji, o stvarima koje danas, u doba pokretanja velikih pitanja, zahtjeva i teza na teološkom području, izgleda, i ne slušuju pažnju, ili su premalene da bi im se mogla i smjela posvetiti pažnja ili se pak te sitne stvari pretpostavljaju kao razumljive same po sebi, premda one danas to više nisu, pa ih i ne možemo jednostavno pretpostavljati.

Zašto? — I o tome će biti govora. No ima nerijetko i pojava da se te sitne, male stvari koje se tiču vjerskog, odnosno liturgijskog života u obitelji, pa i u župi, manje-više svjesno zapuštaju i obezvređuju, a nerijetko i direktno razaraju. Ukidaju se, zabranjuju i kritiziraju a da se i ne pokušava na njihovo mjesto postaviti nešto drugo, nešto bolje.

Riječ je naime o raznim vjerskim običajima, o pučkim vjerskim običajima i o raznim paraliturgijskim činima i obredima koji su se prakticirali unutar obitelji, a koji su obogaćivali i pothranjivali vjerski život u obitelji. Ti kućni liturgijski čini i običaji bili su načini na koje je čovjek vjernik proživljavao vjeru i povezivao je s praktičnim dnevnim životom, sa životnim brigama i obvezama. Ti su običaji nastali kopiranjem crkvenih obreda i službene crkvene liturgije, a vjernička je duša u njih unosila ono što liturgija u crkvi nije mogla zahvatiti, upravo zbog svojeg općenitog i službeničkog karaktera. Istina, u te se je običaje i paraliturgijske pučke čine uvuklo dosta magije, praznovjerja i čarolija — što je uostalom i razlog da se tako od njih zazire — no to nije razlog da ih jednostavno poistovjetimo s magijom i praznovjerjem i da onda udarimo po njima i kukom i motikom. Zadaća je dušobrižnika ne da ukida te pučke liturgijske čine, nego da ih, koliko je to moguće, pročišćava od praznovjerja pozivajući ljude na srž vjere i Evanđelja, i da poradi na proširivanju i produbljivanju vjerskog znanja i vjerskih spoznaja, a da ipak vjernicima dopusti toliko slobode da oni, svaki na svoj način, bilo pojedinačno bilo unutar obitelji, tu vjeru proživljavaju, oživotvore i izraze.

1. Vjera i problemi vjere u obitelji

Danas je međutim nastala takva situacija da se uskoro i nećemo imati protiv čega boriti, i da ćemo jedva što imati pročišćavati, barem što se tiče tih pučkih vjersko-liturgijskih običaja. Razvoj društva i društvenih odnosa pobrinuo se za to da svi ti običaji i obredi u obiteljima izumiru ili su već izumrli.

Sekularizacija društva i svih područja društvenog života i proces raspadanja kršćanskih naroda odrazili su se negativno ne samo na obiteljski život općenito nego i posebno na vjeru i vjerski život u obitelji. Raspadanje sela agrarnog tipa, uzrokovano industrijskim i tehničkim razvojem (migracija sa sela u grad, donošenje čisto gradskog načina života na selo), razbijen je stoljećima izgrađivan ambijent života, pa u vezi s tim i religiozno vjerski ambijent u kojem se je vjera mogla spontano i javno izražavati i proživljavati. A čim je nestalo tog ambijenta koji je omogućavao spontane i slobodne komunikacije, počeli su izumirati i nestajati i pučki vjerski običaji i paraliturgijski čini u obitelji. U novoj situaciji ljudi su počeli skrivati svoje vjerske osjećaje jer su postali nesigurni i ne znaju kako će na njihovo vjersko držanje i izražavanje reagirati njihov novi susjed. Osim toga, mlađe generacije, koje uglavnom rade u tvornicama i po gradovima, a često nemaju ni najosnovnijeg vjerskog znanja, zapuštaju i odbacuju te vjerske čine i običaje; a ako ih stariji još prakticiraju, postaju predmet ismijavanja i izrugivanja. Jasno je da su ti pučki liturgijski čini za tu mlađu generaciju postali besmisleni, prazni, bez sadržaja i smiješni, jer jedva ima vjere koja je ipak temelj svim tim činima i obredima.

Tu je međutim i koncilska obnova vjersko-liturgijskog života naišla na svoje granice. Od obnove liturgije (službene liturgije), uvođenja narodnog jezika pa i formuliranja istina vjere i Evanđelja na moderniji i današnjem čovjeku razumljiviji način, do proživljavanja, ili bolje reći do bazičnog proživljavanja vjere i Evanđelja još je dalek put. A ti fundamentalni paraliturgijski čini u obitelji upravo su izražaj takvog proživljavanja vjere. Obraćanje, obnova i produblјivanje vjere jest razvojni proces, a ne stvar dekretiranja.

2. Religiozno-vjerski ambijent kao podloga vjere pojedinca

Istina, temelj vjere jest Evanđelje, poruka Božja koju čovjek prihvaća i želi na nju dati svoj odgovor, svoj životni, odnosno oživotvoreni odgovor. Kad čovjek postaje vjernik prihvaćajući Božju riječ, onda on želi da negdje i na zornom primjeru vidi kako je tu Božju riječ moguće oživotvoriti. Želi vidjeti da li se tu Božju riječ isplati prihvatiti, da li se isplati povjerovati joj, i da li ona može biti plodonosna za život. U zajednici vjernika, pa i u najmanjoj — u obitelji, mora postojati ili barem nastajati neki vjerski religiozni ambijent, neko ozračje i atmosfera da bi vjera pojedinca mogla disati, živjeti, da bi se mogla razvijati i napredovati, a time postati i pokretač čitavog života. Ako nema tog vjerskog ambijenta, zbog toga trpi i vjera čovjeka pojedinca. Vjera počinje životariti, postaje manje-više teret, skup obveza, propisa i dužnosti koje su,

uostalom, danas svedene na najnužniji minimum, ali koje svakako treba obaviti da bi čovjek ostao još kako-tako vjernik. Moglo bi se reći da čovjek vjeruje jer mora vjerovati (iz neke unutarnje nužde), ali stalno se kreće po rubu između vjere i nevjere. Međutim, takva vjera ne može donositi životnu radost, životni elan i unutarnju smirenost i sreću. Kad čovjeku ponestane zraka, počinje teško disati i gušiti se; kad vjeri ponestane potrebne klime i ozračja, počinje se gušiti i trnuti.

a) — *O čemu je riječ kad se govori o klimi, odnosno ambijentu ili ozračju koji omogućuju život vjere?* To je teško opisati ili definirati, a ne može se ni propisati niti dekretom uvesti. Vjerski ambijent nastaje spontano iz vjere, iz proživljavane vjere, onda kad je čitav čovjek zahvaćen vjerom, ne samo njegova spoznajna i voljna moć nego i njegov cjelokupni afektivni život, pa može se reći i njegova motorika. Jedan od glavnih uvjeta za nastanak vjerskog ambijenta je međusobna spontana komunikacija u obitelji i među obiteljima. To znači da postoji mogućnost spontanog izražavanja vjersko-religioznog uvjerenja kad se doživljaji (vjerski) mogu slobodno prepričavati, iskustva izmjenjivati, i gdje se vlastita iskustva upotpunjuju, korigiraju i usavršuju tuđima.

Istina, da bi takva komunikacija mogla nastati i ostvariti se, potrebna je živa i čvrsta vjera, čvrsto uvjerenje pojedinaca, jer samo onaj koji je u nešto čvrsto uvjeren bit će u stanju to spontano i izraziti. No i takva spontana manifestacija čvrstog uvjerenja može se pokolebati ako ne nailazi na odjek, na primitak ili na bilo kakvu reakciju kod onih koji su istog uvjerenja i u isto vjeruju.

Tako vjera pojedinaca stvara religiozno-vjersku atmosferu, a ova opet potpomaže, hrani i jača vjeru pojedinca. Znači, vjera uvjetuje religioznu atmosferu, a ta je religiozna atmosfera važan činilac da bi netko postao i ostao vjernik.

b) — *Ostaci ostataka vjerskog ambijenta i klime koji pogoduju paraliturgijskim činima u obitelji stvarajući atmosferu spontanosti, zadržali su se tu i tamo još i do danas.* Božić je još i danas najomiljeniji pučki blagdan upravo zato što je uspio zadržati nešto od te vjerske klime i ambijenta. Na taj dan ima čovjek još mogućnost da spontano i slobodno očituje svoju vjeru i vjersko uvjerenje; ruše se unutarnje ograde i intenziviraju se međusobne komunikacije. Tome pogoduju, odnosno u takvoj atmosferi mogli su se još zadržati mali fundamentalni liturgijski čini, koji se na badnju večer još prakticiraju: kićenje bora i veselje oko kićenja bora, slaganje jaslica, manje-više ritualna večera, još uvijek s obilježjima posta i nemrsa, premda su ukinuti. Nadalje, posebni ritual spremanja i pokrivanja stola na koji se stavljaju različiti plodovi zemlje, donošenje slame i sijena u kuću i spavanje djece na slami pod stolom, a ponegdje i odraslih. Osim toga djeca pokraj kućnog bora i jaslica slažu u kutićima svoje dječje jaslice i borove. Tu i tamo popraćen je taj badnji ritual pjevanjem božićnih pjesama, koje danas sve više zamjenjuju gramofonske ploče. Tako ti fundamentalni liturgijski čini u obitelji stvaraju vjersku atmosferu i pružaju vjerniku mogućnost da racionalno i afektivno doživi svoju vjeru i da ga taj doživljaj unutarnje usređuje.

Da su to stvarno samo oskudni ostaci već na izdisaju, potvrdit će činjenica što jedva tko od tih ljudi, koji to prakticiraju, može reći zašto to radi i koji je smisao tih običaja. Možda će mnogi od vas, poučeni

iskustvima čisto vanjskog zapažanja, a osobito poučeni lošim iskustvima s polnočkama, odmahnuti rukom i reći: Ljudi se napiju pa su zbog toga razdragani i veseli. Istina je i to, no taj se obiteljski ritual obavlja najvećim dijelom rano uvečer dok su ljudi još trijezni. Osim toga, problematika alkohola i droga uopće mnogo je teža, no nije ovdje mjesto zalaziti u to područje. Činjenica je — da spomenem samo to — da ljudi danas uzimaju razne droge da bi mogli uspostaviti neposredne ljudske komunikacije i međusobnu afektivnu povezanost. To su teške nekrvne krvave žrtve koje čovječanstvo mora prinostiti na oltar visokog standarda života, kojim se to isto čovječanstvo tako ponosi. Oduvijek su kumiri zahtijevali od čovjeka mnogo teže žrtve od one koju traži živi Bog i Otac Isusa Krista.

c) — *Osim badnje večeri zadržali su se* tu i tamo još rudimentarni ostaci nekad bogatog vjersko-liturgijskog života u obitelji. Tako npr. u samim božićnim danima ustaljena formula čestitke koju je trebalo izgovarati kad se ušlo u tuđu kuću. Zatim blagoslov polja i vinograda na blagdan Sv. triju kraljeva koji je morao obavljati otac obitelji, odnosno starješina kuće.

Svojevrsnog ozbiljnog karaktera bila je — za razliku od božićne — kućna obiteljska liturgija Velike subote i svečanog uskrasnog doručka, gdje su morali biti prisutni svi članovi obitelji. Već samo spremanje jela na Veliku subotu imalo je obilježje pučkog sakramentalna. Žeravica ili ogarci blagoslovljene vatre — a blagoslov vatre obavljao se po starom obredu ujutro — nosili su se kući da bi nova uskrсна jela bila čak i pripremana na novoj uskrсноj vatri.

Zanimljivo je da je interes za sudjelovanje na obredima Velike subote naglo pao čim su obredi bili premješteni navečer ili prije pola noći. Toj se činjenici tražio uzrok isključivo u predugačkim obredima, pa su se oni skraćivali na mogući minimum. No i nakon uvođenja narodnog jezika u liturgiju jedva se stanje počelo popravljati. Međutim, nije li početak slabljenja interesa za te i onako teološki preteške obrede uskrasnog bdjenja dobrim dijelom nastao kad je iznenada prerezana veza sa životom?! Ne samo da je pao interes za sudjelovanje na tim obredima u crkvi nego su i obiteljski obredi u kući ostali bez sadržaja. Prerezana je veza koja je spajala liturgiju sa životom. A da se još kojim slučajem ukine i uskrсни blagoslov jela, nestat će potpuno te uskrсне obiteljske liturgije.

Vrijedno je nadalje spomenuti primjere već potpuno izumrlog pučkog liturgijskog života prigodom raznih blagdana, npr. Jurjeva s prigodnim pjesmama i krijesom, a tako i Ivanja; zatim je izumrla praksa strogih postova za neke svetačke blagdane koji inače liturgijski nisu bili od posebnog značenja, a ni Crkva nije te postove nikad propisivala. Sve je to bila kućna, odnosno obiteljska liturgija koja je isticala značenje nekog sveca za konkretni život i pripremala za proslavu blagdana.

Pa onda posebni, čisto vjerski obilježeni rituali na svadbama, krstikama i pogrebnim gozbama (karminama), gdje se je od parafrazirane riječi Biblije očekivala plodnost i blagoslov za život. Zar je to sve bila magija, i zar se to sve može poistovjetiti s čarolijama? Sjetimo se koliko su samo biblijski velikani držali do očinskog blagoslova. Sjetimo se što je za njih i za njihov život značilo dobiti očinski blagoslov ili pak pro-

kletstvo. Istina, mnogi su ti pučki i obiteljski paraliturgijski obredi izumrli i nestali u procesu razvoja i promjene općedruštvenih odnosa i struktura, a sigurno dobrim dijelom i zbog pomanjkanja vjere. Zato i ti ostaci koji su se do danas zadržali izgledaju kao prazne ljuške bez sadržaja, pa su se manje-više pretopili u tzv. narodne običaje jer su »popularni« i daju životu neku puninu i sadržaj.

Usudio bih se reći da je izumiranje tih obiteljskih liturgijskih čina (nesvjesno) ubrzala i liturgijska obnova jer se kod nje premalo osluškivalo bilo vjernika. Nove obrede uglavnom su stvarali teolozi stručnjaci za pisaćim stolom, a premalo se pitalo što traži i očekuje vjerni puk. A teolozi i liturg. eksperti i prečesto su svoje želje projicirali u narod i bili uvjereni u to da ono što žele oni želi i vjerni puk.

3. Potrebna obnova — što treba poduzeti?

Ovih nekoliko primjera izumrlih obiteljskih paraliturgijskih čina i onih koji još do danas tu i tamo životare, izneseno je zato da bismo možda nešto i naučili, a trebaju nas upozoriti i na to da bismo u svojim naporima oko postkoncilske vjersko-liturgijske obnove trebali posvetiti pažnju i tim sitnim stvarima i problemima koji se čine naoko bezvrijedni. Kao što smo danas došli do spoznaje da će i veliki napori oko katehiziranja djece donijeti malo plodova ako kako-tako ne uspijemo angažirati i roditelje, tako se može reći da će i najbolja liturgijska obnova na oltaru i oko oltara naići na slab odjek i donijeti oskudne plodove ako se ne pokuša ostvariti nešto i u obiteljima, i aktivirati ih na tom području.

a) — *Treba zahvatiti čitavog čovjeka.* Vjersko-liturgijska obnova treba zahvatiti čitavog čovjeka, to znači treba aktivirati ne samo razum i volju nego cjelokupnog čovjeka sa svim njegovim afektivnim moćima. Činjenica je da smo danas vjeru previše intelektualizirali. Liturgijske smo tekstove pročitali i skratili, ostavili smo, uglavnom, teške i teološki vrlo bremenite svetopisamske tekstove i formulacije, što je i ispravno. No pitanje je da li smo ispravno postupili kad smo iz liturgije izbacili, i još izbacujemo sve što miriše na afektivnost, možda iz prevelikog straha da ljudi ne bi vjeru poistovjetili s afektima. Međutim, da vjera bude plodonosna, mora biti proživljavana i doživljavana; a kad čovjek nešto duboko proživljava, bit će zahvaćen i njegov afektivni život, a on mora imati mogućnosti to spontano i izraziti, jer što se duboko proživljava, mora se negdje nekako i očitovati.

Kao što je pogrešno vjeru i sve vjersko poistovjetiti s afektom, tako je isto pogrešno vjeru svesti samo na intelektualno i racionalno, te zabraniti i izbjegavati svaki afektivni pokret. Da bi čovjek neku novu spoznaju životno prihvatio — a o tome se upravo i radi kad je riječ o vjerskoj spoznaji — mora ga ona na neki način oduševiti; a kod oduševljenog čovjeka aktivirane su sve moći, pa i afektivne. — Vjera je uzdignuće čovjeka k Bogu, a to znači uzdignuće čitavog čovjeka, a ne samo njegovih razumskih sposobnosti. Stoga su razumljivi prigovori vjernika, koji se nerijetko mogu čuti i od onih angažiranih, da su liturgijski čini usprkos obnovi i narodnom jeziku i usprkos svođenju liturgijskih čina

na najnužniji minimum, ostali suhoparni, kruti i bez života. Onda treba razumjeti i proteste i negodovanja kad im se ukida ili zabranjuje prakticiranje još tih posljednjih vjerskih običaja i obiteljskih liturgijskih čina, a da se i ne pokušava pružiti im nešto bolje.

b) — *Nova vremena zahtijevaju nove forme.* Ne radi se o tome da se kotač povijesti zaustavi ili okrene natrag, ili pak da započnemo uzdišati za starim zlatnim vremenima... Ne radi se dakle o tome da se izumrla forme paraliturgijskih obreda i običaja u obitelji opet nastoje uvesti, obnoviti, ili da se svakako forsiraju barem one koje još životare. Stare forme tih obreda i običaja odraz su i plod svog vremena i određenih uvjeta života, uvjeta koji su se danas potpuno izmijenili. Opću promjenu socijalnih struktura treba uzeti u obzir, i iz tog aspekta promatrati mogućnost stvaranja novih formi. Već je bilo napomenuto da danas i na selu — o gradu ne treba ni govoriti — stanuju ljudi i obitelji godinama jedni pokraj drugih, a da se jedva poznaju ili pak međusobno kontaktiraju. Obitelji su međutim najvećim dijelom također minirane upravo činjenicom da mlađi naraštaji, zaposleni u tvornicama i gradovima, donose sa sobom nova iskustva i spoznaje i žele ih na selu prakticirati. Osim toga, što se vjere tiče (barem u našim prilikama), nemaju najosnovnijeg znanja da bi je mogli prakticirati ili pak prihvatiti i dalje njegovati nešto što je predaja donijela. Uostalom, danas je općepoznata činjenica da mlađi naraštaji kategorički odbacuju sve ono što potječe od jučer, bilo dobro bilo loše.

Sve te činjenice treba uočiti kad se radi o pastoralnoj praksi, i s njima računati u svim novim pokušajima. To nas, jasno, stavlja pred nove i ne lake zadatke koje ipak treba rješavati, pred nove probleme kojih se treba prihvatiti.

c) — *Personalizacija vjere pruža pozitivne mogućnosti.* Kako god se ubrzana promjena socijalnih struktura, uvjetovana tehničkim razvojem, negativno odrazila ne samo na vjeru i Crkvu nego i na život čovjeka uopće (kakvog god uvjerenja on bio), ta promjena ima i svoje dobre plodove napretka pa i na vjerskom području. Kršćanski narodi kao homogene cjeline nestali su, pa i župe starog tipa kao homogene cjeline izumiru i nestaju, a time i vanjski vjersko-religiozni ambijent. S njime međutim nestaje i sve ono što je u njemu moglo živjeti i održati se. Župne zajednice kvantitativno su se smanjile, ali raste kvaliteta. Vjera postaje svjesna i personalna. Ljudi se slobodno i svjesno odlučuju za vjeru u Boga i Krista i nastoje po vjeri svjesno i živjeti. Traže načina kako bi kao svjesni kršćani živjeli, kako se ponašali, kako i što govorili i radili u određenoj konkretnoj situaciji — kako bi kršćanski uredili i svoj obiteljski život.

U današnjoj sveopćoj humanizaciji društva i čovječanstva svjesni kršćani praktički se nalaze na istoj razini s humanistima raznih smjerala, a opet osjećaju da je kršćanstvo nešto više nego humanizam i da se od čovjeka kršćanina traži više nego od bilo kojeg humanista. Traže dakle načina kako praktički oživotvoriti svoje kršćansko uvjerenje da bi to odgovaralo zahtjevima današnjeg vremena i današnjim prilikama. Traže također i način kako da liturgiju povežu sa životom. Traže mogućnosti da se i u obitelji stvori kršćansko, vjersko ozračje — kako stvo-

riti obiteljsku liturgiju ili pak obiteljsku pripremu za nedjeljnu liturgiju. Istina, to su rijetki pojedinci koji to izričito traže i u tome pitaju savjete. No, nije li to znak da bi tom području dušobrižnik trebao posvetiti više pažnje?!

4. Primjeri — uputstva

Najveća je poteškoća možda u tome što na tom području treba doista iznova započeti, a svaki početak je težak. No postoje dobre mogućnosti da se stvori i razvije zdrav bazični liturgijski život u obitelji. Danas je svakom čovjeku pristupačna Biblija, a u dobroj mjeri i vjerska literatura za opću vjersku naobrazbu. Sigurno ima u svakoj župi svjesnih i angažiranih katolika koji bi na poticaj, po dogovoru i uz suradnju župnika, bili spremni da u svojim obiteljima započnu prakticirati takve fundamentalne kućne liturgijske čine, bilo prigodom raznih blagdana i važnijih razdoblja crkvene godine bilo prigodom nekih specifičnih proslava, i da se, tu i tamo, pripremaju i za nedjeljnu liturgiju.

Vrlo su za to prikladni: advent, pa onda Božić, koji pruža još dobre mogućnosti ostvarivanja obiteljske liturgije već i zbog toga što u tim danima još uvijek vlada prikladna religiozna atmosfera. Nadalje, proslava imendana, koja je prilično profanizirana, a kojoj bi se ipak moglo dati vjersko obilježje. Posebno je međutim za obiteljsku proslavu prikladna prva sv. pričest, kako u predvečerje toga dana, tako i na sam dan. I roditelji se mogu zajedno s djetetom pripremati i tako unutar obitelji naglasiti važnost toga dana. Prikladan je i dan krizme za one koji taj, za kršćanski život tako važan sakrament žele svjesno doživjeti. Na žalost, kumstvo i kumovski darovi prilično su profanizirali primanje toga sakramenta. No i u tom pogledu dalo bi se nešto načiniti.

I konačno, u ovom nizu primjera i prijedloga, neka budu spomenuti i razni prigodni blagdani, odnosno priprema za te blagdane, koji su po raznim krajevima i u raznim župama različiti i obljubljeni (sveti, patroni župa i sl.). Nastajanju tih novih formi sigurno bi pogodovale i razne izvanliturgijske proslave i priredbe u okviru župne zajednice, upravo zbog toga što stvaraju vjersku klimu i ambijent. Ali kako to u pojedinim slučajevima i prigodama konkretno i praktički ostvariti i kojim sredstvima? — Teško je ovdje davati neke čisto praktične i konkretne recepte za sve, jer to ovisi o konkretnim prilikama i željama.

Evo nekoliko primjera što sam ih sam doživio u Austriji i Njemačkoj. U adventu se objesi ili se stavi na stol tzv. adventski vijenac s četiri svijeće. Svake subote navečer zapali se po jedna svijeća više, i to uz pjevanje adventskih pjesama, čitanje prikladnog teksta iz Sv. pisma ili uz slušanje glazbe koja potiče na sabranost i daje poseban vjerski ugođaj i doživljaj. — U jednoj župi prakticira se da prilikom prve sv. pričesti idu i roditelji na ispovijed i pričest zajedno s djecom, a kod kuće se zajednički već prije na to spremaju. Osim toga u procesiji u crkvu idu ispred djece i srebrno- i zlatopričesnici koji se toga dana također pričesćuju. A kod kuće je nakon toga obiteljska proslava sa svećanim ručkom.

Postoji nadalje mogućnost da se prigodom imendana ili proslave nekog važnijeg blagdana s malo stvari upriliči ugodan vjerski doživljaj: malo okićen stol, zapaljena jedna ili više svijeća, jedna religiozna pjesma, ploča ili skladba, prigodna čestitka ako se radi o imendanu ili čitanje biblijskog teksta ako se radi o nekom važnom blagdanu. Mogućnosti ima dosta samo je potrebno u konkretnom slučaju malo stvaralačke mašte. Tako se stvara religiozni ambijent i atmosfera, koji čovjeku vjerniku pružaju mogućnost da ugodno doživljava i proživljava svoju vjeru; doživljava da ga vjera i usređuje, a ne samo da je skup teških obveza i propisa.

Budući da se radi o novim pokušajima koji se direktno tiču obiteljskog života, traži se i pozitivna suradnja vjernika, jasno, onih koji to žele. Dušobrižnik bi mogao pomoći svojim savjetom.

Kako je na početku spomenuto, radi se o »sitnicama« u praktičnom vjerskom životu, ali o »sitnicama« koje su važne za vjeru i vjerski život, koje vjeru i život obogaćuju, a to je osobito važno za ovo današnje kruto, sušno i racionalističko doba strojeva i tehnike, u kojem je čovjek tako često prikraćen u svojim osnovnim ljudskim kvalitetama i koje čovjekov afektivni život i spontanost sve više ograničuje. A Bog želi čovjeku sreću, i to čitavom čovjeku, ne samo s onu stranu zemaljskog života nego i ovdje, koliko je to moguće ostvariti.